

KIERKEGAARDOVO ODMIETNUTIE MYSTIKY MAJSTRA ECKHARTA

PETER ŠAJDA, Filozofický ústav SAV, Bratislava

ŠAJDA, P.: Kierkegaard's Rejection of the of the Mysticism of Master Eckhart
FILOZOFIA 63, 2008, No 2, p. 161

Kierkegaard's reception of the Catholic theology and spirituality embodies also his reception of the writings of the medieval mystics, in particular those by Dominicans of the high middle ages. Among the writers who were prone to mysticism and who were not unknown to the Danish philosopher Master Eckhart, occupies a distinctive place. His literary portraits of that time differ considerably from those elaborated either by his disciples J. Tauler, Heinrich Sus, or included in an anonymous mystical work *Theologia Deutsch*. Eckhart's intellectual legacy has been made popular by the Hegelians and by Protestant speculative theologians. This probably led Kierkegaard to excluding Master Eckhart from the whole of medieval mysticism, which he otherwise accepted positively.

Keywords: Medieval mysticism – Speculation – Hegelianism – German idealism

Kierkegaard, katolicizmus a stredoveká mystika. Recepcia katolíckej teológie a spirituality prešla u dánskeho filozofa Sorena Kierkegaarda viacerými štádiami. Filozof sa po prvýkrát zoznámil s katolicizmom a s mystikou prostredníctvom protestantskej interpretácie v dielach z cirkevných dejín, dogmatickej teológie či spirituality, no v neskorších štádiách sa dánsky mysliteľ do veľkej miery opieral už o primárnu literatúru. Značná časť citácií katolíckych prameňov v Kierkegaardových denníkoch však aj v neskorších obdobiach jeho života pochádzala zo sekundárnej literatúry, prevažne nemeckej proveniencie, ktorú Kierkegaard excerptoval.

Kierkegaardova osobná knižnica obsahovala desiatky diel katolíckych autorov ([1], 52 – 55) a hoci sa niektoré z nich v Kierkegaardových dielach alebo denníkoch neobjavujú, u iných je zrejmé, že ich filozof čítal intenzívne a niekedy aj na pokračovanie. Viaceré diela katolíckych autorov, ktoré sa orientovali na duchovné vzdelávanie čitateľa, mali morálno-pedagogický charakter a nepokúšali sa o špekulatívny výklad doktríny, Kierkegaard ich dokonca priamo zakomponoval do svojich vlastných diel.

Kierkegaardova recepcia stredovekej mystiky úzko súvisela s vývojom a posunmi jeho názorov na také fenomény ako katolicizmus, stredovek či monasticizmus, ku ktorým sa periodicky vracal vo svojich vydaných i nevydaných spisoch. Do istej miery sa Kierkegaardovej recepcie mystiky dotýkal aj jeho postupný odklon od súdobej podoby protestantizmu a neskôr aj od samotného Luthera, no Kierkegaardove neskoré spisy sa mystike venujú iba zriedkavo.

Dominikánska porýnska mystika vrcholného stredoveku, ktorej textovo-kritický, ako aj historicko-ideový výskum boli v Kierkegaardových časoch iba v začiatkoch, bola v osobnej knižnici dánskeho filozofa zastúpená prekvapivo dobre. Hoci jediným primárnym zdrojom myšlienok Majstra Eckharta pre Kierkegaarda bolo päťdesiat úryvkov ob-

siahnutých v dizertácii kodaňského biskupa Hansa Lassena Martensena ([2], 20 – 37),¹ dielo Eckhartovho žiaka Jána Taulera Kierkegaard vlastnil kompletne spolu s množstvom pseudo-taulerovskej produkcie, ktorá sa v prvej polovici 19. storočia považovala za autentickú. Dánsky filozof vlastnil aj biografiu a diela druhého Eckhartovho žiaka Heinricha Susa, ktoré obsahovali vplyvný úvod do mystiky z pera nemeckého mysliteľa a popularizátora mystiky Josepha Görresa, od ktorého Kierkegaard čítal aj niekoľkozväzkové dielo s názvom *Kresťanská mystika*.

Anonymné dielo *Theologia Deutsch*, ktoré stavia na taulerovskej myšlienkovvej tradícii, a ktoré značne spopularizovali Martin Luther a protestanskí pietistickí autori, bolo tiež súčasťou Kierkegaardovej knižnice a objavuje sa aj v jeho denníkových záznamoch.

Z diel Majstra Eckharta bolo v prvej polovici 19. storočia známe iba torzo, pričom Eckhart bol v mnohých sekundárnych prameňoch vnímaný iba ako tajuplný učiteľ svojho známejšieho žiaka Jána Taulera. Latinské dielo Majstra Eckharta, ktoré v roku 1886 uverejnil dominikánsky historik Heinrich Denifle, bolo za Kierkegaardovho života úplne neznáme. Mystikovo nemecké dielo existovalo tiež len v neúplnej podobe a nebolo vydávané samostatne. Eckhartove kázne vychádzali knižne iba vo forme prílohy k Taulerovým dielam podľa vzoru bazilejskej edície Taulerových diel z roku 1521.

Hoci bezpochyby najvýznamnejším prameňom informácií o Majstrovi Eckhartovi bola pre Kierkegarda dizertácia dánskeho teológa a neskôr biskupa Hansa Lassena Martensena, v dielach, ktoré Kierkegaard vlastnil alebo excerpoval, sa nachádza niekoľko ďalších zmienok o Eckhartovi, ktoré pravdepodobne formovali Kierkegaardov názor.

Práve obraz stredovekého mystika, s ktorým sa Kierkegaard stretol v sekundárnej literatúre, zrejme do veľkej miery prispel k tomu, že sa Eckhart dánskemu filozofovi javil ako osobnosť značne pochybná, ideovo vzdialená, a preto aj nevyužitelná pre jeho vlastnú filozofickú či spirituálnu tvorbu. Podrobnejšia analýza prameňov, ktoré Kierkegaardovi sprostredkovali informácie o nemeckom mystikovi, dokazuje, že Kierkegaardova doba vychádzala pri hodnotení Eckharta z určitých stereotypov, ktoré boli pre obraz nemeckého Majstra určujúce. Práve tieto stereotypy utvrdzovali protestantské čitateľské publikum prvej polovice 19. storočia v názore, že Majstra Eckharta je treba vnímať v inom svetle než jeho menej špekulatívnych žiakov Taulera a Susa. Kierkegaardova recepcia Eckharta z tejto línie nevybočuje, čím možno vysvetliť aj jeho chladné prijatie obnovy záujmu o Eckharta vo filozofických a teologických kruhoch jeho doby.

Majster Eckhart ako kresťansko-mýtická postava a doktrinálny hybrid. Pravdepodobne najcitovanejšou charakteristikou Majstra Eckharta v prameňoch, ktoré mal Kierkegaard k dispozícii, bolo stručné vyjadrenie Josepha Görresa, ktorý vo svojom úvode k dielu Eckhartovho žiaka Heinricha Susa uviedol, že Eckhart je „úžasná, takmer kresťansko-mýtická postava, spolu zahalená v hmle“ ([3], XXXIV).² Túto charakteristiku

¹ Okrem päťdesiat úryvkov z Eckhartových kázni v dánskom preklade obsahovala Martensenova štúdia aj Eckhartovu kázeň *Nolite timere eos qui corpus occidunt* v nemeckom origináli (tamže, s. 149 – 153). Hoci Martensen pôvodne plánoval predložiť svoju štúdiu o Majstrovi Eckhartovi ako dizertáciu, medziasom mu doktorský titul udelila teologická fakulta v Kieli, ktorej svoju štúdiu o mystike venoval.

² Odkazy na Majstra Eckharta v sekundárnej literatúre budú citované podľa vydání, ktoré Kierkegaard vlastnil. Knihy, ktoré mal Kierkegaard v osobnom vlastníctve, uvádza aukčný protokol, zhotovený v súvislosti s predajom jeho knižnej pozostalosti v roku 1856. Pozri ROHDE, H. P. (ed.): *Auktionsproto-*

citujú viaceré ďalšie pramene, ktoré Kierkegaard poznal; vďaka Görresovej autorite na poli výskumu mystiky sa stala akýmsi okrídlených citátom. Obraz Eckharta ako tajomnej, až mýtickej postavy sa vďaka Görresovej lyrickej definícii stabilizoval a na niekoľko desaťročí ovládol diskurz o nemeckom mystikovi.

Podobne ako Görres, aj iné pramene, ktoré Kierkegaard čítal, zdôrazňujú Eckhartovu tajuplnosť a neuchopiteľnosť. Útržkovitá znalosť mystikovho života a diela dodávala odvahu fantázii autorov, ktorá sa vo viacerých prípadoch prejavovala v tom, že Majster Eckhart bol úzko spájaný so stredovekými laickými hnutiami s heterodoxným profilom. Protestantský cirkevný historik Karl Hase vo svojich *Dejinách Cirkvi*, ktoré Kierkegaard vlastnil v dánskom preklade, uvádza Eckhartovo meno v súvislosti s duchovnými smermi, ktoré sa vyznačovali akozmickými či antinomistickými tendenciami. Hase dodáva, že Eckhartov „pocit Božej blízkosti a jeho svätý oheň lásky stoja akoby zamdliavajúc nad priepasťou priľnutia k hriechu a pohrdania Bohom“ ([4], 386).

Náznaky Eckhartovej ideovej príbuznosti s alternatívnymi prúdmi a predchodcami reformácie sa objavujú aj u iných protestantských autorov. Túto líniu badať napríklad u Carla Ullmanna, ktorého dielo *Reformátori pred reformáciou* Kierkegaard čítal v roku 1851 a zaujal ho v ňom Eckhartov kritik, holandský mystik Ruysbroeck ([5], 18 a n.).

Mnoho nepresností a špekulácií, ktoré charakterizujú zmienky o Eckhartovi v niektorých dielach, ktoré Kierkegaard čítal, sa dotýka tak reálií mystikovho života, ako aj jeho doktrínalnej pozície. Kodaňský dvorný kazateľ Johann Andreas Cramer vo svojej analýze scholastickej teológie napríklad mylne uvádza, že Eckhartovo učenie odsúdil nielen pápež, ale aj univerzita v Heidelbergu ([6], 842), a v dielach, ktoré mal Kierkegaard k dispozícii, sa bežne vyskytuje presvedčenie, že Eckhartova filozofia je v základe panteistická.

Kodaňský teológ Andreas Gottlob Rudelbach, ktorého Kierkegaard dobre poznal a ktorý v nadväznosti na Görresa označil Eckharta za „temnú, záhadnú postavu“, tiež stavia nemeckého mystika na hranicu kresťanskej vierouky. Upozorňuje na Eckhartov odklon od kristologického charakteru kresťanstva ([7], 24) a na jeho nekompromisnú likvidáciu stupňov vedúcich od stvorenia k Stvoriteľovi ([7], 18).

V rozprave Juliusa Müllera venovanej kresťanskej náuke o hriechu, ktorú Kierkegaard spomína vo svojich denníkoch, je Majster Eckhart dokonca spájaný s teologickými omylmi, ktoré protestantský autor lokalizoval u perzských mystikov Saadiho a Farid al-Din Attara ako aj u stredovekého laického Hnutia bratov a sestier slobodného ducha ([8], 119 – 120). Müllerova kritika splynutia duše s Bohom v dokonalejšej láske, v ktorej sa podstata i vedomie stvorenia rozplynú v Bohu, vyúsťuje do argumentu, že v takejto dokonalosti by človek vo svojom človečenstve prestal existovať ([8], 120). Müllerovo odmietnutie snáh o zotretie „svätej hranice medzi Bohom a stvorením“ ([8], 121) a uvádzanie Eckhartovho mena v súvislosti s islamskou mystikou a buddhizmom, má paralelu aj v iných dielach Kierkegaardových súčasníkov. Medzináboženské súvislosti Eckhartovej mystiky neskôr zaujali aj nemeckého filozofa Arthura Schopenhauera, ktorý v Eckhartovej náuke videl učenie Buddhu odeté do šatu „kresťanského mýtu“ ([9], 703).

Obsažná prezentácia Majstra Eckharta vo filozofickej analýze obdobia reformácie z pera Moriza Carrieria taktiež odkazuje na analógie medzi Majstrom Eckhartom

---

kol over Søren Kierkegaards bogsamling. Copenhagen: Det kongelige Bibliotek 1967.

a mimokresťanskými formami spirituality. Kierkegaard čítal Carrierovo dielo v roku 1847 a medzi jeho výpiskami sa objavujú citáty z Eckhartovho žiaka Taulera a zo spisu *Theologia Deutsch*, ktoré Carriere uvádza. Carriere označuje Eckharta explicitne za panteistu, ktorý sa nedokázal pozdvihnúť k teistickému uvažovaniu ([10], 159), a vyhlasuje, že v Eckhartovi možno už pri zrode nemeckej filozofie nájsť náuku indickej Bhagavad-gíty o odpútaní sa od všetkého partikulárneho ([10], 156). Myslenie Majstra Eckharta dáva Carriere do súvisu s Parmenidovou henológiou ([10], 157), s náukou islamského mystika Džalaludína Rúmiho či s Herakleitovým konceptom božstva ([10], 158). Predovšetkým však zdôrazňuje „veľkú príbuznosť hegelovskej filozofie náboženstva s našim starým mystikom“ ([10], 157).

Hans Lassen Martensen a fenomén hegelovského Eckharta. Najdôležitejším činiteľom Kierkegaardovej recepcie filozoficko-teologického odkazu Majstra Eckharta bola bezpochyby popularizácia nemeckého mystika zo strany významného dánskeho hegelovca a teológa Hansa Lassena Martensena. Konfrontácia s Martensenom Kierkegarda sprevádzala takpovediac celou jeho spisovateľskou kariérou. Martensen bol medzi posudzovateľmi Kierkegaardovej dizertácie v roku 1841 a práve on svojím prejavom o biskupovi Mynsterovi vo februári roku 1854 pobúril Kierkegarda natoľko, že na konci svojho života verejne zaútočil na dánsku štátnu cirkev.

Martensen, ktorý sa po smrti sjællandského biskupa Jacoba Petra Mynstera stal jeho nástupcom, bol na poli výskumu a popularizácie Majstra Eckharta priekopníkom celoeurópskeho významu. Eckhart sa objavuje už v jeho dizertácii *O autonómii*, vydané v roku 1837, ktorú Kierkegaard vlastnil v latinskom origináli i v dánskom preklade. Nemecký mystik bol tiež súčasťou Martensenových prednášok o špekulatívnej dogmatike, ktoré filozof navštevoval v rokoch 1838 – 1839 a z ktorých pochádza aj jediná priama zmienka o Eckhartovi v Kierkegaardových písomnostiach ([11], II C 28, 67).

Najdôležitejším Martensenovým počinom však bolo vydanie práce *Majster Eckhart. Príspevok k objasneniu stredovekej mystiky*, ktorú autor pôvodne zamýšľal predložiť na kodaňskej univerzite ako teologickú dizertáciu. Túto pomerne rozsiahlu štúdiu, ktorá zahŕňa aj 50 excerptov z Eckhartovho diela, Kierkegaard, pochopiteľne, dobre poznal a bola súčasťou jeho osobnej knižnice. Martensenova analýza Eckharta bola ojedinelá nielen v dánskom filozofickom a teologickom prostredí, ale bola aj jednou z prvých štúdií o Eckhartovi vôbec. Dva roky po vydaní dánskeho originálu v kodaňskom vydavateľstve Reitzel vyšla Martensenova štúdia v roku 1842 aj v nemeckom preklade, pričom vzbudila pozornosť viacerých nemeckých odborných časopisov ([12], 113).

Skutočnosť, že Kierkegaard bol svedkom obnovy filozofického záujmu o Eckharta v úzkej súvislosti s Martensenovou interpretáciou stredovekej mystiky, mala iste rozhodujúci vplyv na Kierkegaardovo vnímanie miesta Majstra Eckharta v kontexte histórie ideí. Prostredníctvom Martensena sa totiž Kierkegaard stretol so špecifickou interpretáciou Eckharta, ktorá bola do veľkej miery ovplyvnená expanziou hegelovstva v Dánsku v období tzv. „zlatého veku“.

Martensen uviedol Eckharta do teologického a filozofického diskurzu doby, čo bolo priamo zakorenené v prezentácii stredovekého mystika, ktorej základy položili nemeckí filozofi Franz von Baader a Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Práve odkazy na Eckharta v dielach oboch týchto filozofov podnietili Martensena hlbšie sa oboznámiť

s Eckhartovým myšlienkovým dedičstvom ([13], 126). Martensen vo svojej autobiografii uvádza, že potom, čo v knižnici v Heidelbergu objavil Taulerove a Eckhartove kázne, rozhodol sa „dôkladne preskúmať celú stredovekú mystiku“ ([13], 126). Dôležitým faktorom Martensenovho príklonu k Eckhartovi bolo to, že uňho našiel „v jednote s duchovnou výchovou najhlbšie špekulatívne pohľady, spojenie náboženstva a špekulácie“ ([13], 127). Práve Eckhartov špekulatívny charakter zavážil tak u Martensena, ako aj u jeho inšpirátorov, Baadera a Hegela, v tom, že v Eckhartovi videli významnejší a aktuálnejší filozofický prameň než v jeho žiakoch Taulerovi a Susovi, ktorých diela neboli až také špekulatívne a filozoficky boli vnímané ako deriváty Eckharta.

Vo svojej štúdií zaujal Martensen v spomínanej otázke jednoznačnú pozíciu, keď hneď v úvode udelil Majstrovi Eckhartovi titul „patriarchu nemeckej špekulácie“ ([2], 3), pričom ho označil za „najvynikajúcejšiu postavu v kruhu nemeckých mystikov“ ([2], 3). Martensen prezentoval nemeckú mystiku 14. a 15. storočia ako prvý prejav nemeckej filozofie v histórii ([2], 2) a s odkazom na Karla Rosenkranza vyhlásil obdobie nemeckej stredovekej mystiky za „prvú epochu nemeckej filozofie“ ([2], 5).

Hegelovský teológ vo svojej štúdií viackrát odkazuje na Hegelov záujem o Majstra Eckharta a pripomína, že „Schelling a Hegel mali na pamäti mystiku a žiadali, aby sa myslenie omladilo jej bezprostredným poznaním Boha a božských vecí“ ([2], 5).

Martensen vo svojej štúdií taktiež tvrdí, že „mystika ponúka významné body porovnania s novšou filozofiou a teológiou“ ([2], 2), a adresne dodáva, že „Fichteho ‚Anweisung zum seligen Leben‘ má spomedzi diel novšej literatúry so starou mystikou, pokiaľ ide o ducha, fyziognómiu a jazyk, azda najviac spoločného“ ([2], 46).

Neskorší kodaňský biskup taktiež poukazuje na koncepty, kde sa mystika stretáva s ideami morálnych filozofov, napríklad Spinozu či Fichteho ([2], 121), a upozorňuje na myšlienkové pochody u Eckharta, ktoré evokujú podobnosť s Hegelom ([2], 50). Martensenovo napojenie na Hegelovu recepciu Eckharta možno badať aj v tom, že tak v jeho štúdií *O autonómii* ([14], 14), ako aj v jeho štúdií o Majstrovi Eckhartovi ([2], 36) sa objavuje ten istý citát z diela nemeckého mystika, ktorý uvádza Hegel vo svojich *Prednáškach o filozofii náboženstva* ([15], 212).

Priekopnícka štúdia Hansa L. Martensena o Majstrovi Eckhartovi a nemeckej mystike v istom zmysle predznamenala zvýšený záujem o mystiku u dánskej, ale aj nemeckej odbornej verejnosti. Odkazy na Martensenovu štúdiu sa objavujú vo viacerých dielach týkajúcich sa mystiky, ktoré Kierkegaard vlastnil a čítal: v Rudelbachovej biografii Jána Taulera ([7], 18), v analýze kresťanskej náuky o hriechu od Juliusa Müllera ([8], 120) či v štúdií o živote a diele španielskeho mystika Miguela de Molinos z pera kodaňského profesora teológie Carla Emila Scharlinga ([16], 171, 182).

Martensenovo zdôraznenie špekulatívneho rozmeru Eckhartovho myslenia a podčiarknutie príbuznosti medzi stredovekým mystikom a nemeckými idealistickými filozofmi, najmä však Hegelom, bolo pre Kierkegaardov obraz Majstra Eckharta iste určujúce. Prepojenie Eckharta s Martensenom, a tým pádom aj s dánskym, doprava orientovaným hegelovstvom, ktoré Kierkegaard verejne pranieroval, urobilo z nemeckého mystika v istom zmysle filozofickú *personu non grata*. Eckhartova reputácia v Kierkegaardových očiach teda nevychádzala z recepcie primárnych prameňov – ktoré Kierkegaard nemal k dispozícii –, ale z dobovej interpretácie, ktorá sledovala vlastné priority.

Odmietnutie špekulatívneho kresťanstva. Martensenovo predstavenie Eckharta ako „patriarchu nemeckej špekulácie“ sa v Kierkegaardovom prípade dotklo citlivej otázky vzťahu špekulatívneho myslenia a kresťanstva. Kierkegaard vo všeobecnosti vnímal mystiku ako protipól špekulácie, pričom ranú znalosť mystiky vrcholného stredoveku – a najmä Eckhartovho žiaka Taulera – dánskemu filozofovi pravdepodobne sprostredkovali diela pietistických autorov. Autori ako Johann Arndt, Philipp Jakob Spener či Johann Gerhard buď uvádzali Taulera ako prameň inšpirácie svojich diel, alebo poukazovali na Lutherov kladný názor tak na Jána Taulera, ako aj na dielo *Theologia Deutsch*. Kierkegaard tvorbu pietistických autorov poznal zrejme už v mladosti ([17], 178), každopádne však ich diela vlastnil a čítal, ako to dokazujú jeho dennikové záznamy.

V Kierkegaardovej konfrontácii s hegelianizovaným špekulatívnym protestantizmom zohrávali pietistickí autori – a spolu s nimi aj stredovekí mystici – pozitívnu úlohu v tom, že nástojili na existenčne žitom kresťanstve zo strany jednotlivca vo forme praktického nasledovania Krista. Predmetom ich diel nebolo špekulatívne rozpracovanie doktríny ani filozofická argumentácia v prospech kresťanstva, ale praktický návod na uskutočňovanie obsahu kresťanskej viery.

Kierkegaard si uvedomoval hodnotu a miesto špekulácie, nekompromisne však odmietal pokusy o zrovnoprávenie viery a špekulácie v kresťanstve, ako aj snahy o ich fúziu. V roku 1850 v dennikovom zázname s názvom *Špekulácia – viera* poukázal na limity špekulácie v súvislosti s objektmi viery: „Špekulácia môže

predstaviť problémy, rozpoznať, že ten-ktorý jednotlivý problém je problémom viery, že má isté prvky a črty, že je problémom viery – a tak ho môže predložiť: Budeš veriť, alebo nie? Špekulácia môže tiež kontrolovať vieru, t. j. to, čomu sa v danej chvíli verí alebo čo je obsahom viery, aby tak dozerala na to, že sa do viery nebudú zmätočne miešať určenia, ktoré nie sú predmetom viery, ale napr. špekulácie... Práve špekulácia teda vidí – avšak len potiaľ, pokiaľ hovorí: Tu je to. Potom je už slepá; potom prichádza viera, ktorá verí; a vidí veci, ktoré sú objektmi viery“ ([11], X – 2 A 432).

V roku 1849 Kierkegaard v denníkovom zázname s názvom *Kresťanstvo a špekulácia* zase podčiarkol skutočnosť, že špekulatívne myslenie nepatrí k podstate kresťanskej praxe: „Kresťanstvo je komunikáciou existencie, na svet prišlo s použitím autority. Nemá sa o ňom špekulovať. Kresťanstvo sa má držať pri živote existenčným spôsobom“ ([11], X – 2 A 119).

Infiltrovanie kresťanstva špekulatívnym duchom, ktorý odvrátil pozornosť veriacich od existenciálnej povahy kresťanstva, pripisoval Kierkegaard do veľkej miery práve Hansovi Lassenovi Martensenovi. Kodaňský teológ sa podľa Kierkegaarda odcudzil základným princípom kresťanstva tým, že prispel k prispôsobeniu kresťanstva myšlienkovému trendu doby. Neúmerné privilegovanie špekulatívneho elementu zatienilo iné dôležité akcenty v kresťanstve, napríklad paradox: „[Martensen] je spriahnutý so špekuláciou, líškavo sa uchádza o priazeň filozofie, prispôsobuje atď., atď. – a to sám chváli ako múdrosť na rozdiel od paradoxu. Ale bez paradoxu nemožno vieru ohlasovať s mocou, a práve paradox je tým, čo drží svet v mukách napätia, aby sa dobrovoľne, či proti svojej vôli, prejavil. Nuž, takéhoto človeka možno nazvať profesorom, ale nie mysliteľom“ ([11], X-1 A 616).

Kierkegaard videl v Martensenovi pre kresťanstvo väčšie nebezpečenstvo než v ateistických autoroch, ktorí kresťanstvo priamo odmietali. Bol totiž presvedčený, že Martensen potichu rozkladá kresťanstvo znútra, v čom mu výdatne asistuje práve absolutizácia špekulácie: „Martensen započal svoju prednášateľskú činnosť na vrchole tej špekulácie, ktorá hovorila takmer s posmechom o starom výroku, že niečo je pravdivé v teológii, čo nie je pravdivé vo filozofii, a naopak... [Martensen] je spleťou nepravdy a bezvýznamnosti a môže spôsobiť len škodu“ ([11], X – 2 A 495).

Kodaňský filozof si však uvedomoval, že Martensen je súčasťou širšej mozaiky, do ktorej patria aj určujúce filozofické prúdy doby. To, že Martensen tieto pramene hojne využíval na podporu autority svojej náuky, Kierkegaard ironicky komentoval vo svojom denníku v roku 1849: „To podmanivé na Martensenovi je jeho neustále hovorenie o Kantovi, Hegelovi, Schellingovi, atď. Má to byť zárukou toho, že na tom, čo hovorí, niečo je. Je to, ako keď noviny píšú v mene verejnosti“ ([11], X – 1 A 576).

Do uvedeného širšieho obrazu Martensenovej prezentácie kresťanstva patril nepochybne aj Majster Eckhart. Kierkegaardovi, ktorý mal prístup iba k obmedzenému množstvu informácií o nemeckom mystikovi, Martensenova prezentácia Eckharta spolu s chaotickým obrazom mystika v ostatných prameňoch vyslali jednoznačný signál. Polomýtická postava na hranici pravovernosti, ktorú hegelovci považovali za praotca nemeckej špekulácie, bola pre Kierkegaarda rozhodne nepríťažlivou víziou ([19], 66). Z tohto pohľadu je preto pochopiteľné, že hoci sa Kierkegaard pochvalne vyjadroval na adresu Eckhartovho žiaka Jána Taulera či mystického diela *Theologia Deutsch*, Majstra Eckharta prešiel mlčaním. Toto mlčanie možno považovať za odmietnutie Eckharta v podobe, v akej sa s ním Kierkegaard stretol v prameňoch napísaných jeho súčasníkmi. Preto teda meno Majstra Eckharta chýba v rade mien mystikov, ktorých Kierkegaard vnímal ako duchovné autority, a to aj vďaka ich pozitívnemu prijatiu pietistickými autormi, ktorých si dánsky filozof hlboko vážil.

LITERATÚRA

- [1] ROOS, H.: *Søren Kierkegaard og katolicismen*. Copenhagen: Ejnar Munksgaard 1952.
- [2] MARTENSEN, H. L.: *Mester Eckart. Et Bidrag til at oplyse Middelalderens Mystik*. Copenhagen: Reitzels Forlag 1840.
- [3] DIEPENBROCK, M. (ed.): *Suso's H., genannt Amandus, Leben und Schriften*. Regensburg 1837.
- [4] HASE, K.: *Kirkehistorie. Lærebog nærmest for akademiske Forelæsninger*. Copenhagen: C.A. Reitzel 1837.
- [5] ULLMANN, C.: *Reformatoren vor der Reformation, vornehmlich in Deutschland und den Niederlanden*. Bd. 2, Hamburg: Verlag von Friedrich Perthes 1842.
- [6] BOSSUET, J. B.: *Einleitung in die allgemeine Geschichte der Welt, bis auf Kaiser Carl den Großen. Uebersetzt und mit einem Anhang historisch-kritischer Abhandlungen vermehrt von Johann Andreas Cramer*. Bd. 7. Leipzig: Breitkopf 1786.
- [7] RUDELBACH, A. G.: *Christelig Biographie*, zv. 1. Copenhagen: C. A. Reitzel 1848.
- [8] MÜLLER, J.: *Die christliche Lehre von der Sünde*, Bd. 1. Breslau: Josef Mar und Comp. 1844.
- [9] SCHOPENHAUER, A.: *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Bd. 2. Leipzig: F. A. Brockhaus 1859.
- [10] CARRIERE, M.: *Die philosophische Weltanschauung der Reformationszeit*. Stuttgart und Tübingen: J. G. Cotta'scher Verlag 1847.
- [11] THULSTRUP, N. a kol. (eds.): *Søren Kierkegaards Papirer*. Copenhagen: Gyldendal 1968 – 1978.
- [12] LARGIER, N.: *Bibliographie zu Meister Eckhart*. Freiburg (CH): Universitätsverlag 1989.
- [13] MARTENSEN, H. L.: *Af mit Levnet*, zv. 1. Copenhagen: Gyldendalske Boghandels Forlag 1882.
- [14] MARTENSEN, H. L.: *De Autonomia conscientiae sui humanae in theologiam dogmaticam nostri temporis introducta*. Kodaň: I. D. Quist 1837.
- [15] HEGEL, G. W. F.: *Vorlesungen über die Philosophie der Religion*. In: *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe*, Bd. 11. Berlin: Duncker und Humblot 1840.
- [16] SCHARLING, C. E.: *Mystikeren Michael Molinos's Lære og Skjæbne*. In: *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter*, 5. rada, zv. 1. Copenhagen 1852.
- [17] MIKULOVÁ THULSTRUP, M.: *Pietism*. In: THULSTRUP, N. – MIKULOVÁ THULSTRUP, M. (eds.): *Bibliotheca Kierkegaardiana*, zv. 6. Kodaň: C. A. Reitzel 1981.
- [18] MIKULOVÁ THULSTRUP, M.: *Studies of Pietists, Mystics, and Church Fathers*. In: THULSTRUP, N. – MIKULOVÁ THULSTRUP, M. (eds.): *Bibliotheca Kierkegaardiana*, vol. 1. Kodaň: C. A. Reitzel 1978.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu VEGA č. 2/0168/08 „Intersubjektivita – metodické aspekty a štruktúry v globálnej situácii“.

Mgr. Mgr. Peter Šajda PhD.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: sajdus@yahoo.com